

Κείμενα Οικονομικής & Διεθνοπολιτικής Ανάλυσης
κ-ΟιΔΑ

2018-25

**Η Αιτωλική Συμπολιτεία: Ένα επιτυχημένο
παράδειγμα ομοσπονδιακής οργάνωσης από
την αρχαιότητα**

Δρ. Μάριος – Εμμανουήλ Οικονόμου
Τμήμα Οικονομικών Επιστημών
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η Αιτωλική Συμπολιτεία: Ένα επιτυχημένο παράδειγμα ομοσπονδιακής οργάνωσης από την αρχαιότητα

Δρ. Μάριος – Εμμανουήλ Οικονόμου
Τμήμα Οικονομικών Επιστημών
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Σε προηγούμενο κείμενο μας παρουσιάσαμε τη θεσμική και οικονομική οργάνωση της Αχαϊκής Συμπολιτείας¹, και τη συγκρίναμε με την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) κυρίως ως προς τη δημοκρατική της ολοκλήρωση. Το συμπέρασμα μας ήταν, πως η ΕΕ αντιμετωπίζει σοβαρό δημοκρατικό έλλειμμα γιατί τα θεσμικά όργανα της δεν είναι δημοκρατικά εκλεγμένα, με εξαίρεση το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο που όμως διαθέτει περιορισμένες αρμοδιότητες, κάτι το οποίο τροφοδοτεί τον *ευρωσκεπτικισμό*. Αντίθετα, η Αχαϊκή Συμπολιτεία χαρακτηριζόταν από δημοκρατικές διαδικασίες σε κάθε θέμα, γεγονός που εξηγεί σημαντικά την επιτυχία και τη σχετική μακροβιότητα της για (τουλάχιστον) 240 χρόνια (389-146 π.Χ.), σε σύγκριση με τα μέχρι σήμερα 61 χρόνια από την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ως ΕΟΚ μεταξύ 1957-1991, που δεν μπορεί καν να θεωρηθεί ομοσπονδία ή πολιτική ένωση).

Στο εν λόγω κείμενο, παρουσιάζεται η δεύτερη πιο οργανωμένη θεσμικά και πολιτειακά, βάσει των αρχαίων πηγών, των αρχαιολογικών ευρημάτων και της ελληνικής και διεθνούς ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας, περίπτωση αρχαίας ελληνικής δημοκρατικής ομοσπονδίας, η Αιτωλική Συμπολιτεία, της οποίας το χρονικό εύρος αφορά περίπου 200 χρόνια, από την ίδρυση της περίπου το 370 π.Χ., μέχρι την απορρόφηση της από το ρωμαϊκό κράτος το 168 π.Χ. Αναλύουμε τους λόγους της επιτυχίας της Συμπολιτείας ως, πολιτειακού μοντέλου, που οφείλονταν σημαντικά στην πολιτειακή και την οικονομική της οργάνωση.

Το βασικό μας συμπέρασμα επιβεβαιώνει την διαχρονική συλλογιστική που διέπει την ομοσπονδιακή οργάνωση, ότι οι ομοσπονδίες γίνονται βιώσιμες όταν οι πολίτες στα κράτη-μέλη τους αισθάνονται πως υπάρχει κοινότητα συμφερόντων, και βελτιώνουν τη θέση τους μέσα από την λειτουργία της ομοσπονδιακής οργάνωσης. Ειδικότερα, μερικά προβλήματα επιλύονται καλύτερα στο

---

¹ Μεταξύ της διεθνούς βιβλιογραφίας οι απόψεις δίστανται αναφορικά με το αν οι αρχαίες ελληνικές συμπολιτείες αποτελούσαν *ομοσπονδία* (federation), *συνομοσπονδία* (confederation) ή *συνασπισμό* πόλεων-κρατών μελών (league). Η σχετική συζήτηση περί της τυπολογικής θεσμικής ερμηνείας είναι εκτενής, συναπαρτίζεται από πολλές πτυχές και δεν αποτελεί το κύριο ζήτημα της ανάλυσης που πραγματοποιείται εδώ.

ομοσπονδιακό επίπεδο, γιατί εκεί υπάρχουν, σύμφωνα με την οικονομική ορολογία, οικονομίες κλίμακας και αποφεύγονται αρνητικές εξωτερικότητες. Άλλα θέματα αντίθετα επιλύονται καλύτερα, λόγω εγγύτητας προς τους πολίτες (ιδιαιτεροτήτων π.χ. πολιτισμικών, γλωσσικών, θρησκευτικών) στο επίπεδο της πολιτείας.

Η Αιτωλική Συμπολιτεία: Ιστορία

Αν και καταγράφεται ιστορικά ότι το “έθνος” των Αιτωλών ήταν ήδη από τα τέλη του 5^{ου} αιώνα π.Χ. οργανωμένο πολιτειακά σε *κώμες*, δηλαδή σε διάσπαρτους ατείχιστους οικισμούς, εντούτοις, το κοινό των Αιτωλών έλαβε συγκεκριμένη μορφή περί το 370 π.Χ., ως συμμαχία που είχε στόχο την αντίσταση στην αυξανόμενη ισχύ των Βοιωτών και της Θήβας μετά τη μάχη στα Λεύκτρα (371 π.Χ.), και κατόπιν, έναντι της Μακεδονίας του Φίλιππου του Β' και των διαδόχων του, και δευτερευόντως έναντι της Αχαϊκής Συμπολιτείας. Συνεπώς το βασικό κίνητρο πίσω από την δημιουργία της ήταν η κοινή άμυνα των αιτωλικών πόλεων αρχικά έναντι της Θήβας και των Βοιωτών, και μετά, έναντι της Μακεδονίας.

Η Συμπολιτεία ήταν επιτυχημένη, με αποτέλεσμα μεταξύ 301-298 π.Χ. να επεκταθεί πέρα από τα στενά όρια της Αιτωλίας και να προσαρτήσσει τους Δελφούς (Φθιώτιδα) και στο απόγειό της, πόλεις στην Λοκρίδα, Μαλίδα, Φωκίδα, Ακαρνανία, τη Θεσσαλία και τους Δόλοπες. Μια από τις μεγαλύτερες στρατιωτικές επιτυχίες της ήταν η απόκρουση της γαλατικής επιδρομής του 279 π.Χ., που ανάγκασε τους επιζώντες Γαλάτες να εγκαταλείψουν την Ελλάδα, να εισβάλλουν στην Μικρά Ασία όπου νικήθηκαν οριστικά από το βασίλειο της Περγάμου.

Η Αιτωλική Συμπολιτεία υπήρξε σύμμαχος και μετά αντίπαλος της αντίστοιχης Αχαϊκής, μόνιμη αντίπαλος των Μακεδόνων, σύμμαχος των Ρωμαίων εναντίον του Φιλίππου Ε' της Μακεδονίας, και μετά σύμμαχος του Αντίοχου του Γ' των Σελευκιδών, εναντίον των Ρωμαίων. Μετά την ήττα του τελευταίου το 192-189 π.Χ. η Συμπολιτεία μετατράπηκε σε προτεκτοράτο και κατόπιν σε ρωμαϊκή επαρχία.

Πολιτική Οργάνωση

Η Αιτωλική Συμπολιτεία διέθετε δυο κύρια θεσμικά όργανα, την *εκκλησία του δήμου* ή *συνέλευση*, που συνέρχονταν δυο φορές το χρόνο, μια φορά πριν τον χειμώνα στο Θέρμο (κοντά στη λίμνη Τριχωνίδα όπου υπήρχε και ιερό του Απόλλωνα) και τη δεύτερη, την άνοιξη εκ περιτροπής σε μια από τις άλλες πόλεις. Στην *εκκλησία*, που ουσιαστικά αποτελούσε μια παναιτωλική εθνοσυνέλευση, συμμετείχε όποιος πολίτης όποιας πόλης-μέλους το επιθυμούσε, με δικαίωμα ψήφου.

Εκεί λαμβάνονταν με ψηφοφορία οι βασικές αποφάσεις για μείζονα θέματα πολιτικής στο

επίπεδο της ομοσπονδίας. Η εκκλησία ακολουθούσε το πρότυπο άμεσης δημοκρατίας όπως εφαρμόζονταν ήδη από τον 5^ο π.Χ. αιώνα στις δημοκρατικές πόλεις-κράτη, οι αποφάσεις δηλαδή για ζητήματα εξωτερικής πολιτικής, (πόλεμος, ειρήνη, αποδοχή νέων μελών) η κατανομή του προϋπολογισμού, η φορολογία κλπ. λαμβάνονταν συλλογικά σε δυο “παναιτωλικές συνελεύσεις”, μια στην πρωτεύουσα Θέρμος (λέγονταν *Θερμικά*) και μια ανακυκλικά σε οποιαδήποτε άλλη πόλη-κράτος-μέλος της Συμπολιτείας (*Παναιτωλικά*). Το δεύτερο κύριο δημοκρατικό όργανο της Συμπολιτείας ήταν το ομοσπονδιακό *συμβούλιο* ή *συνέδριο* όπου συμμετείχαν αιρετοί αντιπρόσωποι από τις πόλεις-κράτη λαμβάνοντας υπ' όψη πληθυσμιακά κριτήρια, όπως πχ. γίνεται την σημερινή εποχή με τους ευρωβουλευτές του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου ή τα μέλη του αμερικανικού κογκρέσου.

Οι αρχαίες πηγές που προέρχονται από τον Πολύβιο, (*Ιστορία*. 5. 15. 8.) και τον Τίτο Λύβιο (*Ιστορία της Ρώμης* 35. 34. 2-4; 36. 28. 8.) μπορούν να δεχθούν περισσότερες της μιας ερμηνείες σχετικά με τις αρμοδιότητες των δυο οργάνων. Είναι πάντως σαφές πως η Αιτωλική Συμπολιτεία, όπως και η αντίστοιχη Αχαϊκή για πρώτη φορά στην ιστορία συνδύαζαν ως προς την διοίκηση τους στοιχεία άμεσης (η εκκλησία) και έμμεσης δημοκρατίας (το συνέδριο) σε ένα, κατά Buchanan and Tullock, σύστημα *ελέγχου και ισορροπιών*. Το συνέδριο πιθανότατα διέθετε περισσότερες αρμοδιότητες από την αθηναϊκή *Βουλή* που ήταν κυρίως όργανο που προετοιμάζε την ημερήσια διάταξη της εκκλησίας (και κατά τον τέταρτο αιώνα, μετά την ψήφιση της *γραφής παρανόμων*, την επεξεργασία της νομιμότητας των προτάσεων που εισάγονταν προς συζήτηση).

Η εξήγηση για την αυξημένη βαρύτητα του συνεδρίου σε σχέση πχ., με την αθηναϊκή βουλή θεωρούμε πως ήταν αποτέλεσμα επίλυσης ενός πρακτικού προβλήματος. Σε επίπεδο πόλης-κράτους η λειτουργία της άμεσης δημοκρατίας ήταν πρακτικά εύκολη λόγω εντοπιότητας. Οι πολίτες δεν χρειάζονταν να διανύσουν μεγάλες αποστάσεις για να παραβρεθούν στην εκκλησία, ακόμα και στην Αθήνα, καθώς η πλειοψηφία κατοικούσε στην Αθήνα-άστυ και στον Πειραιά, και ακόμα πιο εύκολα, σε όλες τις άλλες εδαφικά μικρότερες πόλεις-κράτη. Έτσι, η εκκλησία συνεδρίαζε στην Αθήνα 40 ημέρες το χρόνο έναντι 2 της μεγάλης παν-Αιτωλικής εθνοσυνέλευσης. Συνεπώς, η αθηναϊκή εκκλησία μπορούσε να χειριστεί όλα τα θέματα, ενώ η αιτωλική όχι, γιατί σε δύο ετήσιες συνεδριάσεις αυτό ήταν αδύνατο και (πιθανότατα) περισσότερες τακτικές εκκλησίες- εθνοσυνελεύσεις δεν ήταν δυνατόν να γίνουν λόγω των μεγάλων αποστάσεων, συμπεριλαμβανομένου του κόστους μετάβασης και παραμονής που θα είχαν οι πολίτες για να παραβρεθούν πχ. στο Θέρμο. Συνεπώς, θεωρούμε πως ο συνδυασμός άμεσης και έμμεσης δημοκρατίας αποτελούσε ουσιαστικά την βέλτιστη λύση στα πρακτικά θέματα λειτουργίας της εποχής.

Η κυβέρνηση της συμπολιτείας εκλέγονταν με ετήσια διάρκεια και πιθανότατα, όπως συντείνουν

οι περισσότερες σύγχρονες ερμηνείες, τα μέλη της αποτελούσαν μέρος από τους ήδη εκλεγμένους βουλευτές από τις πόλεις-κράτη. Δηλαδή, από τα μέλη του ομοσπονδιακού συμβουλίου ή συνεδρίου επιλέγονταν εκείνα που θα απάρτιζαν την ομοσπονδιακή κυβέρνηση του επόμενου έτους. Δεν αποκλείεται ωστόσο ορισμένα μέλη της κυβέρνησης να εκλέγονταν κατευθείαν από τις δυο παλλαϊκές ομοσπονδιακές εθνοσυνελεύσεις.

Η διοίκηση της κυβέρνησης της συμπολιτείας ασκούσαν από τον *στρατηγό*, που ήταν ταυτόχρονα ο ανώτατος στρατιωτικός και πολιτικός άρχοντας. Πιθανότατα, εκλέγονταν δημοκρατικά από τα μέλη της Βουλής. Ο στρατηγός προήδρευε στις συνελεύσεις της ομοσπονδίας, δέχονταν τις ξένες διπλωματικές αντιπροσωπείες και ηγούνταν των διπλωματικών αποστολών προς άλλες χώρες. Δεύτερος τι τάξει ανώτερος αξιωματούχος ήταν ο *ίππαρχος*, ως αρχηγός του ιππικού και υπαρχηγός του ομοσπονδιακού στρατού. Τρίτος ήταν ο *γραμματεύς*, ο οποίος τηρούσε τα αρχεία της ομοσπονδίας, φρόντιζε για την “δημοσίευση” των ψηφισμάτων-νόμων, ήταν δηλαδή υπεύθυνος για τα διοικητικά θέματα της ομοσπονδίας.

Στο επίπεδο της περιφερειακής οργάνωσης η συμπολιτεία ήταν διοικητικά χωρισμένη σε 7 περιφέρειες όπου κάθε μια είχε επικεφαλής έναν *βούλαρχο*, που αποτελούσε τον πολιτικό της διοικητή, έναν στρατιωτικό διοικητή, τον *επιλέκταρχο* και έναν *ταμία*, που αποτελούσε και τον οικονομικό διαχειριστή της περιφέρειας. Οι 7 *ταμίες*, με επικεφαλής πιθανότατα έναν εξ αυτών, ασχολούνταν, επιπλέον, από κοινού με την διαχείριση του ομοσπονδιακού προϋπολογισμού, των δημοσίων εσόδων και του κρατικού ταμείου, ενώ επιλαμβάνονταν του καθορισμού της νομισματικής πολιτικής της ομοσπονδίας (κάτι σαν τη σημερινή Ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα της Ευρωπαϊκής Ένωσης). Δεν είναι ωστόσο απολύτως σαφές αν υπήρχε ένας ή δυο επικεφαλείς ταμίες ή αν οι 7 ταμίες αναλάμβαναν ως επικεφαλείς ανακυκλικά για κάποια συγκεκριμένη περίοδο ο καθένας μέσα στο έτος ή τέλος, αν δεν υπήρχε κανένας επικεφαλής, αλλά οι αποφάσεις λαμβάνονταν συνολικά από την 7-μελή επιτροπή. Ωστόσο, οι 7 ταμίες, αντικατοπτρίζουν τη διοικητική διαίρεση της ομοσπονδίας σε 7 περιφέρειες. Δεν είναι απόλυτα σαφές με βάση ποιά κριτήρια έγινε η περιφερειακή διαμέριση σε 7 περιφερειακά συγκροτήματα, αλλά υποθέτουμε πως πρέπει να ήταν συνδυασμός πληθυσμιακών, γεωγραφικών και οικονομικών κριτηρίων.

Οικονομική Οργάνωση

Όπως και με την περίπτωση της Αχαικής Συμπολιτείας αλλά και των λοιπών ελληνικών συμπολιτειών της εποχής, υιοθετήθηκαν και εδώ μια σειρά νέων σημαντικών πολιτικοοικονομικών θεσμών που συνετέλεσαν στην κατακόρυφη αύξηση της οικονομικής συνεργασίας μεταξύ των πόλεων-

κρατών-μελών, γεγονός που επαύξησε την συνολική συναθροιστική τους ευημερία. Μεταξύ άλλων, αναφέρουμε αυτούς της *ισοπολιτείας* και της *εγκτίσεως*. Ο πρώτος αφορούσε τη δυνατότητα στους πολίτες μια πόλης εντός της συμπολιτείας να διατηρούν τα πολιτικά τους δικαιώματα σε όλη την επικράτειά της και ο δεύτερος, τη δυνατότητα κατοχής ιδιοκτησίας γης σε άλλη πόλη-κράτος, ενώ σε περίπτωση καταπάτησης ατομικής ιδιοκτησίας και περιουσίας, ο/η υφιστάμενος τη ζημία μπορούσε να αποταθεί στα ομοσπονδιακά δικαστήρια.

Οι θεσμοί αυτοί συνετέλεσαν στην κατακόρυφη αύξηση του εμπορίου, το οποίο προστατεύονταν και από ένα καθεστώς κατοχύρωσης της ατομικής ιδιοκτησίας. Η στρατηγική αυτή της κατάργησης των συνοριακών περιορισμών με την ταυτόχρονη ενθάρρυνση της εμπορικής αλληλεπίδρασης χαρακτηρίζεται ευφυώς από την Mackil (2013: 273) ως *διεθνικές οικονομικές συναλλαγές* (interpolis economic transactions) και ως *μικρο-περιφερειακή αλληλεξάρτηση* (microregional interdependence) (σελ. 281).

Ως προς την νομισματική πολιτική της συμπολιτείας, αυτή χαρακτηρίζονταν από την παράλληλη χρήση τοπικών και ομοσπονδιακών νομισμάτων τα οποία κατασκευάζονταν για να διευκολύνουν τις οικονομικές συναλλαγές σε νομισματοκοπεία των πόλεων-κρατών. Επί παραδείγματι, από την αρχαιολογική έρευνα έχουν πιστοποιηθεί ομοσπονδιακά νομίσματα που χρησιμοποιούνταν την περίοδο 279-146 π.Χ. και έφεραν συνήθως μια καθημένη αιτωλική φιγούρα με περιγραφή “ΑΙΤΩΛΩΝ” που υποδηλώνει τη χρήση τους ως ομοσπονδιακά, ενώ υπήρχαν από ότι φαίνεται και τοπικά νομίσματα, παρόμοια με τα ομοσπονδιακά, που βρέθηκαν στις πόλεις Άμφισσα, Απολλωνία, Οίτη, Θρόνιο κλπ. Υπό την οπτική αυτή, η Αιτωλική Συμπολιτεία μπορεί να χαρακτηριστεί και ως νομισματική ένωση, σε παραπλήσια λογική της σημερινής ευρωζώνης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Υποθέτουμε την πιθανότητα ύπαρξης περισσότερων του ενός νομισματοκοπειών, όχι μόνο στην πρωτεύουσα της ομοσπονδίας, αλλά και σε πολλές άλλες πόλεις-μέλη. Υποθέτουμε επίσης την ύπαρξη υπηρεσιών αποτροπής εισαγωγής εντός της αιτωλικής οικονομίας κίβδηλων νομισμάτων, κατά τα πρότυπα των αντίστοιχων πρακτικών της Αθηναϊκής δημοκρατίας μετά την θέσπιση του Νόμου του Νικοφώντος του 375/4 π.Χ.

Φυσικά, εγείρονται προφανείς ερωτήσεις, όπως από που εισάγονταν το ασήμι για την κατασκευή των νομισμάτων, ποια ήταν η αναλογία τοπικών και ομοσπονδιακών νομισμάτων, ή πως καθορίζονταν οι συναλλαγματικές ισοτιμίες. Ως προς το τελευταίο υποθέτουμε πως καθορίζονταν από το ίδιο το βάρος και την περιεκτικότητα ασημιού του νομίσματος καθώς τα αρχαία νομίσματα διέθεταν όχι μόνο ονομαστική αλλά και “εσωτερική” αξία που αφορούσε το ίδιο το μέταλλο από το οποίο είχαν παραχθεί. Τέλος, με αναφορά τη μόνη σχετική αρχαία πηγή, (Ξενοφών, *Ελληνικά* 5.2.16), την αρχαιολογική επιγραφή που βρέθηκε στην αρχαία Δύμη με κωδικοποίηση (T35), αλλά και βασιζόμενοι σε υπάρχουσες

εκτιμήσεις από τη σύγχρονη βιβλιογραφία (Mackil, 2013; Economou, Metaxas and Economou 2015) επιχειρούμε εδώ μια σειρά δικών μας υποθέσεων αναφορικά με τη συγκρότηση των εσόδων του ομοσπονδιακού προϋπολογισμού.

Εικόνα 1: Ομοσπονδιακό παναιτωλικό τετράδραχμο

Ομοσπονδιακό τετράδραχμο (220-218 π.Χ.). Εικονίζεται κεφαλή με επικάλυψη δέρματος λέοντος του Ηρακλή. Στην ανάποδη πλευρά παρουσιάζεται ο Αιτωλός να κρατά δόρυ και ξίφος. Η επιγραφή “ΑΙΤΩΛΩΝ” υποδηλώνει την ομοσπονδιακή ταυτότητα του νομίσματος.

Έτσι έχοντας υπ’ όψιν και την αντίστοιχη αθηναϊκή πρακτική, υποθέτουμε προσεγγιστικά την ύπαρξη ομοσπονδιακών εσόδων από ένα τέλος επί των εξαγωγών και των εισαγωγών προϊόντων (2% το αντίστοιχο στην Αθήνα) και ακόμη, έμμεσοι φόροι σε (πιθανότατα ευκατάστατους) ιδιώτες, άμεση φορολογία πολιτών βάσει πληθυσμιακών κριτηρίων κατά πόλη-κράτος για την εξυπηρέτηση πολεμικών δαπανών, τραπεζικό δανεισμό, εισαγωγή εσόδων στην οικονομία ως προϊόν πολεμικής λείας από άλλες τρίτες προς την ομοσπονδία πόλεις ή αντίστοιχα, πειρατείας στη θάλασσα. Επιπλέον, χορήγηση του δικαιώματος του πολίτη σε ξένους έναντι χρήματος, χορηγίες ευκατάστατων Αιτωλών στο κράτος με αντίκρισμα ως προς την ενίσχυση του προσωπικού τους γοήτρου στην πολιτική αρένα της εποχής, και τέλος, κρατικά έσοδα από νομισματοκοπή (*seignorage*). Ως προς τα δημόσια έξοδα, υποθέτουμε ότι ένα μεγάλο μέρος τους να αφορούσε αμυντικές δαπάνες και επιπλέον, θρησκευτικές και πολιτισμικές εκδηλώσεις, συντήρηση και κατασκευή νέων δημόσιων κτηρίων, άλλα δημόσια έργα (πχ διάνοιξη δρόμων κλπ.).

Που οφείλεται η επιτυχία της Αιτωλικής Συμπολιτείας

Όπως η Αχαϊκή Συμπολιτεία, έτσι και η Αιτωλική δεν κατέρρευσαν εσωτερικά, αλλά καταργήθηκαν λόγω εξωτερικής επιβολής και διαφοράς ισχύος, από την Ρώμη². Αυτό αποδεικνύει ότι το ιστορικό τους τέλος οφείλεται, πολλώ δεν μάλλον στις ευρύτερες διεθνοπολιτικές και γεωπολιτικές εξελίξεις της εποχής, και όχι σε αποτυχία της πολιτικής και οικονομικής τους οργάνωσης. Το συμπέρασμά μας είναι ότι πέραν της επίτευξης του συλλογικού αγαθού άμυνα, που αποτέλεσε πρωτεύοντα ρόλο για τη σύσταση των συμπολιτειών, μια σειρά από περαιτέρω θεσμούς που σχετίζονται με την συνολική επιτυχία της Αιτωλικής και της Αχαϊκής Συμπολιτείας ήταν:

- Η διασφάλιση της *ισοπολιτείας* μεταξύ όλων των πολιτών, υπό καθεστώς (άμεσα) δημοκρατικής διακυβέρνησης
- Η θεσμική κατοχύρωση της προστασίας της ατομικής ιδιοκτησίας
- Η διασφάλιση της ελευθερίας κινήσεως εργασίας και κεφαλαίου εντός της επικράτειας της Συμπολιτείας
- Η διασφάλιση της εμπορικής δράσης δια της απρόσκοπτης διακίνησης αγαθών και παροχής υπηρεσιών εντός της επικράτειας της Συμπολιτείας

Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι αυτές οι αξίες εμπίπτουν στο ευρύτερο εννοιολογικό πλαίσιο που διέπει τις λεγόμενες *Θεμελιώδεις Αρχές των Οικονομικών Ελευθεριών* (Economic Freedoms and Fundamental Rights) όπως έχουν διατυπώσει διαπρεπείς οικονομικοί φιλόσοφοι, όπως ο F.A. Hayek, και αποτελούν διαχρονικές αξίες συνταγών οικονομικής πολιτικής, μεταξύ των ομοσπονδιακών και μη κρατών όπως επιβεβαιώνεται και από πιο σύγχρονους ερευνητές (πχ., Acemoglu and Robinson 2013). Συνεπώς θεωρούμε ότι τα θεσμικά οικονομικά εργαλεία που εφαρμόστηκαν από την Αιτωλική Συμπολιτεία, ορισμένα εκ των οποίων περιγράφηκαν παραπάνω, εμπίπτουν στο πλαίσιο αυτών των σύγχρονων θεμελιωδών αρχών της οικονομικής ελευθερίας, που αποτελούν προϋποθέσεις για την οικονομική ευημερία.

Ιδωθέν από την “αντίστροφη συλλογιστική”, μια σειρά από πολιτικοοικονομικούς θεσμούς που υιοθετήθηκαν από την Αιτωλική (και την Αχαϊκή) Συμπολιτεία σχετίζονται άμεσα με ορισμένες βασικές

---

² Για παράδειγμα, αναφορικά με την Ελληνιστική Περίοδο, σημειώθηκαν κοινωνικές εντάσεις με οικονομικό υπόβαθρο, τόσο στην ευρύτερη Αιτωλία, όσο στην Πελοπόννησο και αλλού, που σχετίζονται με την προσωρινή αποσκίαση πόλεων-κρατών-μελών από τις συμπολιτείες. Αυτές όμως δεν συνετέλεσαν στην κατάρρευση των συμπολιτειών.

διαχρονικές πολιτικοοικονομικές θεσμικές επιταγές που διέπουν την οργάνωση των σύγχρονων αναπτυσσόμενων οικονομιών του 21ου αι.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Ελληνική

Acemoglu, D. & Robinson, J.A. (2013). *Γιατί αποτυγχάνουν τα έθνη*. Αθήνα: Λιβάνης.

Οικονόμου Ε.Μ. & Κυριαζής, Ν. (2018). *Οικονομία, πόλεμος, στρατηγική και θεσμοί: Η Ελλάδα και η Αχαική Συμπολιτεία (389-146 π.Χ.)*. Αθήνα: Εκδόσεις Πληθώρα.

Κυριαζής, Ν. & Οικονόμου, Ε.Μ. (2015). *Δημοκρατία και οικονομία: Μια αναλυτική ιστορία της δημοκρατίας από τη γέννησή της μέχρι σήμερα*. Αθήνα: Εκδόσεις Ενάλιος.

Ξενόγλωσση

Hayek, F.A. (1973). *Law legislation and liberty. Rules and order*. Vol. 1. University of Chicago Press.

Mackil, E. (2013). *Creating a common polity: Religion, economy, and politics in the making of the Greek Koinon*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.